

De l'Enciclopèdia Ulisses a la Trilogia

El llarg camí intel·lectual de Manuel Costa-Pau

L'activitat creativa de Manuel Costa-Pau (Garriguella, 1936 – Girona, 2016) va tenir molts caires: escriptor, editor, pensador, pedagog... Malgrat aquesta diversitat, responia a un projecte global d'anàlisi i de transformació de la realitat que li tocà viure.

ENRIC PUJOL > TEXT

La importància que la seva obra assolí el va convertir en un figura de referència per al món cultural català de la segona meitat del segle xx i de principis d'aquesta nova centúria. Una vàlua que es veia acrescuda, quan se'l coneixia, per la seva forta personalitat absorbent i vital.

No ha de sobtar, doncs, que per a molts es convertís en un intel·lectual imprescindible. Aquest fou el meu cas. Exercí un mestratge que m'ha marcat per tota la vida, ja que em va ensenyar a llegir, a escriure i a pensar críticament. Cal dir que, afortunadament, molta més gent va poder participar de la seva influència, com és el cas de l'actual president de la Generalitat, Carles Puigdemont, a qui va tenir com a alumne al col·legi del Col·lell, i que públicament l'ha reconegut com un dels seus mestres de capçalera.

La meua coneixença de Costa-Pau va partir de la realització del projecte *Ulisses. Enciclopèdia de la recerca i la descoberta* (1977-1985), que ell dirigí. Era una obra de dotze volums que tractava des

de l'origen de la vida i del cosmos fins a la història de la humanitat, i que dedicà tot un volum als Països Catalans. El nostre primer contacte es produí a principis

No ha de sobtar que per a molts es convertís en un intel·lectual imprescindible. Aquest fou el meu cas. Exercí un mestratge que m'ha marcat per tota la vida, ja que em va ensenyar a llegir, a escriure i a pensar críticament

>> *Manuel Costa-Pau va rebre el 2012 el Premi LiberPress de Literatura.*

dels anys vuitanta i, tot seguit, em vaig incorporar a l'equip de redacció gràcies a l'amistat amb Josep M. López Gifreu, que hi col·laborava de feia més temps. En aquells moments, encara jo no havia acabat la carrera d'història a la Universitat Autònoma de Barcelona, i Costa-Pau, que em doblava l'edat, era ja un intel·lectual consolidat i madur.

L'experiència del treball en comú fou, doncs, molt enriquidora intel·lectualment i també vitalment, perquè

ens férem amics per sempre. L'enciclopèdia —i sobretot el volum dedicat a l'espai català— meresqué una gran acceptació, com palesa la crítica que li féu Joan Triadú al diari *Avui* (24-III-1985), on parlà del projecte com «una lliçó de coratge i tenacitat». Cal dir que Costa-Pau, a part de ser-ne el director, en fou també el principal redactor, ja que aportà nombrosos escrits propis i revisà —i sovint va refer— tota la resta d'originals fets per d'altres autors.

Ell tenia aleshores una gran experiència com a editor perquè havia treballat de director literari en diferents editorials (Alfaguara, Dima, Avance - L'Avenc) i era també un escriptor reputat. L'any 1966 havia publicat un llibre que provocà un fort impacte, *Turistes sirenas i gent del país*, una de les primeres consideracions serioses que es van fer sobre el fenomen del turisme, que aleshores tot just despuntava. Per això alguns autors d'aquells moments i d'ara —Francesc Roca, Àngel Carmo- na, Mary Nash, Joan Ferrerós— l'han situat al mateix nivell de títols com *Els altres catalans*, de Francesc Candel, o *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster. A part del tema tractat, el volum també constituí una novetat per haver estat redactat en un to molt viu que combinava l'assaig amb formes pròpies de la narrativa —com ara la incorporació de la forma dialogada en el text— i amb la inclusió de fragments poètics. Constituïa una mena de gènere mixt elaborat amb un estil molt personal, que després recuperà, en part, en l'obra narrativa dels darrers temps.

Aquesta aportació estilística només es podia fer a partir d'un coneixement seriós de la llengua pròpia, que ell posseïa fruit d'un esforç que es remuntava

L'any 1966 havia publicat un llibre que provocà un fort impacte, *Turistes sirenas i gent del país*, una de les primeres consideracions serioses que es van fer sobre el fenomen del turisme, que aleshores tot just despuntava

ARJOU FAMILIAR

ARJOU FAMILIAR

ANDOL RESCUSA

>> Manuel Costa-Pau, en la presentació de llibres editats per Llibres del Segle. A baix, a l'acte de presentació de la seva darrera novel·la, Diana Palmer.

ja als seus primers intents poètics de joventut. De fet, el primer títol que publicà fou de poesia, *Mont perdut* (1955), al qual seguiren d'altres poemes inclosos a *l'Antologia poètica universitària 1956-58* (1959) i, més tardanament, a *l'Antologia de la poesia social catalana* (1970), d'Àngel Carmona. La preocupació per la llengua fou una constant, i el va dur al camp de l'ensenyament del català en els difícils anys del franquisme, sota l'empara d'Òmnium Cultural.

L'afinitat ideològica fou un altre element de cohesió de la nostra amistat. En els inicis, a principis de la dècada dels vuitanta, tots dos érem membres del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i posteriorment vam seguir també una evolució política conjunta que ens va dur, a la segona meitat dels anys vuitanta, a militar al Moviment de Defensa de la Terra (MDT) i després a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i al nou independentisme sorgit amb la crisi de l'autonomisme. Durant gran part de tot aquest període vam organitzar «Querneulós», un col·lectiu de reflexió política que ajuntava els anhels de canvi social amb els d'emancipació nacional, en què van participar Antoni Sant, Daniel Bonaventura, Narcís Selles, Marcel Dalmau, Pere Llauger, Òscar Cortès, Ponç Feliu, Carles McCragh, Miquel Sánchez, Joan Garcia Codina, Henar Galan, Conrad Sala,

>> *Manuel Costa-Pau passejant a Empúries, el desembre del 2003.*

Manuel Ruhí i, entre molts d'altres, també les seves filles Consol, Núria, Marta i Mireia. Des d'aquest grup s'impulsà la revista *Mot d'obra* i la iniciativa de crear un restaurant, Empori Nou, a Sant Pere Pescador, que es va poder mantenir unes quantes temporades.

El compromís polític de Costa-Pau partia, però, dels anys seixanta, i va tenir ja en aquells moments unes importants repercussions intel·lectuals. No en va fou aleshores que s'incorporà com a redactor a l'Enciclopèdia Espasa, on feia part d'un equip que fou dels primers a parlar del pensador Antonio Gramsci, que es convertí en un autor de referència per a la intel·lectualitat crítica dels anys seixanta, setanta i vuitanta.

A la dècada dels noranta, més enllà de les afinitats amicals i polítiques, també coincidírem en alguns projectes

Amb el nou segle va reprendre el gènere narratiu amb *Janna* (2011), que li va valdre l'obtenció del Premi LiberPress de literatura 2012

editorials. Primer s'implicà amb Llibres de l'índex —on vaig fer algunes col·laboracions puntals— i, al cap de poc temps, s'animà a impulsar Llibres del Segle, que el 1995 passà a ser la seva editorial. Fou en aquest darrer segell, i gràcies a la seva benevolència, que vaig poder publicar el meu primer llibre, *El descrèdit de la història*. En aquesta aventura editorial comptà amb la col·laboració de Rosa Trias, i junts van poder publicar un munt de títols i una revista cultural i de pensament, *Lletres a plom*, de distribució gratuïta. D'entre les col·leccions que editaren cal destacar «Què us diré» i la sèrie poètica «Culip», que donà a conèixer poetes catalans i d'arreu, molt sovint traduïts per Costa-Pau mateix, com fou el cas de Laurine Rousselet o Armando Freitas.

Amb el nou segle va reprendre el gènere narratiu amb *Janna* (2011), que li va valdre l'obtenció del Premi LiberPress de literatura 2012. Era la primera peça d'una trilogia («Encontres amb Thànatos») que continuà amb la publicació de *Diana Palmer* (2015), que molts hem considerat la seva obra mestra. Abans de morir, va deixar enllestida la tercera novel·la que completava la trilogia i que ara es troba ja en curs de publicació.

Enric Pujol és historiador.